కానరాని కష్టాలు

శంకరదీక్షితులు

౧

రెండు మాసముల క్రితము నాభార్యను బిడ్డను రాజమహేంద్రవరమునకు 18 మైళ్లదూరముననున్న పట్టిస మాను పుట్టింటి కంపియుంటిని. క్షేమవార్త మధ్య మధ్య నా గ్రామమునుండి వచ్చుచున్న రైతులవలన దెలియుచుండినను పోయి వారి నొకసారి చూచిరావలయునను నుద్దేశము మనస్సున జనించి నన్ను తొందరపెట్టుటచే పోయి వచ్చుటకు నిశ్చయించుకొని, శుక్రవారము మధ్యాహ్నము బయలుదేరుపడవలో బోవలయునని తీర్మానించుకొని, తహసీల్దారుగారి యొద్దకు బోయి నాకు సోమవారము మొదలు నాలుగుదినములు శలవునిప్పింపవలయుననియు, మూడవశనివారము నాదివారమునుగూడ గ్రామమును విడిచిపోవుట కనుజ్ఞ నీయవలయుననియు వేడుకొంటిని. మాతహసీల్దారుడు కేవలము దయార్ద్రహృదయుడు కాకపోయినను, కఠినుడుమాత్రము కాడు. తాలూకా గుమాస్తా తన కెందఱు పిల్లలో ఎఱుంగుటకైన నవకాశములేనంత పనిగలవాడని లోకములో ప్రతీతియున్నను మాతహసీల్దారుమాత్ర మంతకఠినముగా మాచే రాత్రింబగళ్లు పనిచేయించకుండుట కీనడుమనే చిన్న కారణము కలిగినది.

తహసీల్దారుడు, హెడ్డు గుమాస్తాతో సర్క్యూటు పోయినప్పు డొక గ్రామములో సత్రమున మకాముగా నుండిరట. ఒకనాటి మధ్యాహ్నము మూడుగంటలకు ప్రక్కగదిలో నాతడు నిద్రించుచున్న సమయమున హాలులో హెడ్డుగుమస్తా పనిచూచుకొనుచు గూర్చుండెనట! లోపలిగదిలో తహసీల్దారుని భార్య స్థూలదేహముచే వేసవితాపమును భరింపలేక, విసరుకొనుచు, తలుపువైచుకొని యుండెనట! అప్పుడొక కరణము హెడ్డు గుమాస్తానుజేరి కూర్చుండి కుశలమడుగుచు అయ్యా తమ కెందఱుసంతానమని" ప్రశ్నించెనట! హెడ్డుగుమాస్తా (పేరెందుకులెండు) చమత్కారి, దేవాంతకుడు, మాటలతో పొట్టవ్రక్కలగునట్లు చేయగల విదూషకుడు, గొంతు సవరించుకొని ఈరీతిగా నారంభించినాడట!

"నాయనా! అడగరాని ప్రశ్న నడిగినావు! తాలూకాగుమాస్తాయంటే ఏమనుకొన్నావు? చెప్పెదవినుము. సూర్యోదయ మింకను గాకుండగనే బయలుదేరి, యజమానియొద్దకుపోయి, కాల్యకృత్యములకైనను తీరికలేకుండ 10 గంటలవఱకు నున్నపనియు లేనిపనియు జూ[illegible] అప[illegible] యుల్లు

జేరి దేహముతడసియు తడియునట్లు నీరు ద్రిమ్మరించుకొని, సంధ్యావార్చుట కైనను దీరిక లేకుండ నోటినిండ గ్రుక్కికొని, తొడుగుకొనుచున్న కోటుతో చుట్టుకొనుచున్న తలపాగాతో పదునొకండుగంట లైపోవునేమో యను బెదరుతో పోయి, ఆఫీసులోపడి, రాత్రి పహారాజవాను బలవంతముగా దీపములార్పువఱకు కూడి గాలి యనక, వాన యనక, యంధకార మనక, రాత్రి ఏపదింటికో పండ్రెండింటికో యిల్లుచేరుసరికి నిశ్శబ్దముగా నున్న యింటిలో, ఏమూలనో గుర్రుపెట్టుచు నిద్రించుచున్న యిల్లాలిని, లేపుటకుగాని, తిండిదినినదో లేదోయని విచారించుటకైన నోపిక లేని హేతువుచే, నింటనామె వండిపెట్టిన మెతుకులను నిద్రాపరవశుడై నోటియందు వైచికొనుచున్నానను నమ్మకముతో క్రిందకు జారవిడచుచు, ఆపీటయొద్దనో, లేక సమీపమున నెచ్చటనో హస్తప్రక్షాళనమైన సరిగా జేసికొనక నిద్రించుట మాకు నిత్యవిధి. తిరిగి తెల్లవారకమునుపే, యధికారి యింటికేగవలయుగదా యను బెదురుతో సరిగా నిద్రకూడ బోవుటకవకాశములేని మాకు పిల్లల కవకాశ మెక్కడిది? వ్రతబలముననో, మతేకారణముననో సంతానముకలిగినను, చేసికొనిన భార్యగతినే విచారింప నవకాశములేని తాలూకాగుమాస్తాకు, వారలసంగతి దెలిసికొనుట కవకాశ మెక్కడిదినాయనా!" అని యింకను నిదేతీరున నేమేమో వదరినమాట లాప్రక్కగదియందు నిద్రలేక, తాపముచే నిట్టునటు బొరలుచున్న యధికారియిల్లాలు వినవిధిలేకపోయెను. తరువాత నామె పెనిమిటితో నేమి చెప్పెనో నాకు దెలియదుకాని, సాయంకాలమాయన హెడ్డుగుమాస్తానుబిలిచి, "శేషప్పా! ఏమిటి మధ్యాహ్న ముపన్యాసమిచ్చినావట? యని యడిగినాడట! "ఏదో సంసారతాపత్రయమండి! కష్టసుఖములు చెప్పుకొనుచున్నాము" అని శేషప్ప బదులు చెప్పెనట. తిరిగి రాజమహేంద్ర[illegible] కరుదెంచినది మొదలు తహశీల్దారు "సాయంకాల మారుగంటలు దాటిన తర్వాతగాని, ఉదయము పదునొకండు గంటలకు బూర్వముకాని కచ్చేరీయందు గుమాస్తా ఎవ్వరు కన్పడినను జుల్మానావిధింపబడును" అని నోటీసును పంపించినాడు. నాటినుండియు మా శేషప్పను "సంసారసంక్రందనుడు" అని మేము పిలిచెడివారము. ఆనాటినుండియు మాతహశీల్దారుని కఠినత్వముకూడ మాటుపడుట కారంభించెను.

"అన్ని దినములు నీకు శలవిచ్చుటకు వీలు లేదు. ఒక్కసోమవారముమాత్రము 'రజా' నిచ్చెదను కావలసినచో ఈదినముననే, ఒంటిగంటకు పడవకుబోవచ్చును" అని, ప్రత్యుత్తరనిరోధకముగా యధికారిపలికినమాటలకు సంతసింపవలసివచ్చెను. భార్యాబిడ్డలను [illegible]చి రావలయునని నేను చెప్పియుండుటచే నాతడా దినమైనను శలవిచ్చి యుండెను. లేనిచో నాతడు వృధగా నెవ్వరిని శలవుదీసికొన నీయడు. వెనుక నొకదొర, తద్దినమనిచెప్పిన తప్ప, గుమాస్తాలకు శలవియ్యకుండెనని చెప్పెడివారు. అందుచే వారు, ఉన్నట్టియు లేనట్టియు, గతించినట్టియు, జీవించినట్టియు బందు

గులపేర్లు చెప్పి, వారితద్దినమని ఆ "తద్దినాల వారి"యొద్ద శెలవుదీసికొని పోవుచుండిరని ప్రతీతి. అదియొక్క పెద్దగాథ. తరువాత నెప్పుడైనను జెప్పెదనుకాని, అదేవిధముగా, భార్యాబిడ్డలవిషయ మనినప్పుడు మాత్రము మా తహసీల్దారు ఇంతవఱకెన్నడును శెలవర్జీని వృథాపఱపలేదు.

ఆదినమున (శుక్రవారము) మధ్యాహ్నాఫీసునుండి యొంటిగంటకు బయలుదేరి, యింటికివచ్చి, నాతల్లితో చెప్పి, పిల్లవానికి బజారులో మిఠాయినిగొని, రెండుగంటల లోపుగా పడవలరేవును జేరి, ముందుబయలుదేరనున్న పడవను కనుగొని యెక్కితిని. నేను, నాయిల్లు దాటివచ్చునప్పుడుమాత్రము, వీథిలోని రాయియొకటి కాలిబొటనవ్రేలికి తగులుటచే నది యపశకునముకాదని నిశ్చయించికొని బయలుదేరితిని కాని, వ్రేలిబాధ మాత్రము మధ్యమధ్య నావిషయమును జ్ఞప్తికి దెచ్చుచుండెను. స్వల్పముగా వీచుచున్న పైరుగాలి సహాయమున మాపడవ బయలుదేరెను. దినమెల్ల బడలియుండుటచేతను, లోనికేగి, త్వరలో గాఢనిద్రాముగ్ధుడనైపోతిని.

సుమారు నాలుగుగంటలకు ఉక్క ఎక్కువగ నుండుటచేతను, ఎండతీవ్రతచేతను దేహమంతయు స్వేదమయమగుటచే, నిద్రనుండి మేల్కాంచి, పడవలోపలిభాగమునుండి పైతట్టుపై కరుదెంచి కూర్చుంటిని. సాయంకాలము కావచ్చినను, ఎండ నిప్పులజెలుగుచుండెను. [illegible] చుండెను. ఎచ్చటనొక్కయాకైనను కదలకుండుటచే, వాయుదేవుడు కూడ నిలిచిపోయెను. ఆవేసవికాలమున నిట్టిలక్షణములు ప్రకృతియందెట్టితీక్ష్ణతను గలుగజేయునో అందఱు నెఱింగినవిషయమే. పడవకళాసులు తెరచాపదించి అందిన ప్రదేశములయందు గడలసహాయమున పడవను ముందునకు సాగించుచుండిరి. రాజమహేంద్రవరమునుండి ఆరేడు మైళ్లదూరము వచ్చియుండనోపునని మేమూహించి, నడుమనడుమ, గోదావరినుండి యుదకము నంగవస్త్రసహాయమున చెంబులతో పైకిదీసికొని త్రాగుచు, స్వేదరూపమున దానినంతయు వెలికిగ్రక్కుచు, బహిరంతస్తాపములచే నేనేకాకుండ, పడవలోనివారెల్లరును గూడ తహతహపడుచు, నీటిలో కూర్చుండినచో, శీతలముగానుండునేమో యని మేమనుకొంటిమి.

ప్రకృతి మాప్రార్థనల నాలించెనుకాబోలును ఆకసమున నొకమూల చిన్న నల్లటి మచ్చవలె గన్పడుచుండిన ప్రకృతి సేవకుడుప్పొంగినట్లు కొంచెముకొంచెముగా నభివృద్ధి నొందుచుండెను. కళాసులు దానిని గమనించి "వచ్చెగాలిదుమారము—సుడిగాలివచ్చింది" అని కళవళపడుచు పడవను సుమారు నూటయేబదిగజముల దూరముననున్న యొడ్డునకు జేర్చుటకై విశ్వప్రయత్నము జేయనారంభించిరి. తనస్వేచ్ఛాప్రచారమున కీతప్పు [illegible] కళాసులొడ్డువారని [illegible]

[illegible] సంఖ్య ... తేది ...

మంతయు గప్పివైచెను. ఒడ్డునుజేరగలమా లేదా అని, చీకాకుపడుచు, తటతట కొట్టుకొనుచున్న గుండెలతో దిగులుపడుచున్న ప్రయాణికుల ప్రశ్నకు సమాధానముగా కాబోలు "రంయి, రంయి"మను ధ్వనితో సుడిగాలి వీవ మొదలిడెను. పడవయొక్క తెరచాప నదివఱకే దింపియుండుటచే కొంతవఱకు వాయుతాడనము మాకు మొదట బాధకరముగా గన్పడలేదు. అప్పటికి మే మొడ్డునకు సుమారేబదియిరువది గజముల దూరము వఱకు పడవతో చేరగల్గితిమి. గాలి విజృంభించెను. ఇటునటు నుయ్యాలవలె, పడవ, యూపఁబడుచుండెను. కళాసులు సర్వవిధముల ప్రయత్నించుచుండిరి. 'పట్టిసము వీరభద్రా! రక్షింపు'మని గోలపెట్టుచు ఏ నిమిషమున, పడవ తలక్రిందగునో యని భయముతో నిల్వబడియున్న ప్రయాణికుల'నున్నస్థలములనుండి కదలినచో పడవ తప్పక తలక్రిందగు'నని కొంచెము మోటుగా పడవవాండ్రదలించుచుండిరి. గాలితాకుడుచేతను, పడవవాండ్ర ప్రయత్నముచేతను, గట్టునకు ముప్పది గజముల దూరమువఱకు పడవపోగలిగెను. అప్పు డొక కళాసును,నొక ప్రయాణికుడును ధైర్యము దెచ్చికొని పడవ త్రాటిని పట్టుకొని, గట్టున కీదుకొనిపోయి, తమ వెంట పడవను లాగుకొనవలయునను సంకల్పముతో నీటనురికి, గట్టున కేగుచుండిరి. కాని ఆగాలిలో నెంతవానికైన కన్నులను మూసికొని, ఎదురీదుట కష్టసాధ్యమే! వారింకను నొడ్డును జేరనేలేదు! ఇంతలో పడవ [illegible] ఆగాలి దెబ్బకు, "ఘర్ర"ని విఱిగి, "ధబ్బు"ని క్రింద పడెను. ఆతొందరలో నిటునటు తప్పుకొనగల వారము తప్పుకొంటిమి కాని దురదృష్టవశమున నాకొయ్యపడుటలో నొకనిజబ్బపైబడి, వానిని పడవతట్టుపై పడద్రోసి, యొకముసలియామె తలపైబడి క్షణములో తట్టంతయు రక్తమయమగునట్లు చేసెను. ఆముసలియామె యాక్రందనమును, రక్తసిక్తమగు నాతట్టును జూచి నాగుండెలు "గుభిల్లు" మనెను. ఈ హడావిడిలో పడవ ఇటునటును భయంకరముగా నూగజొచ్చెను. "బ్రతికియుండిన బలుసాకైన దిని జీవింపవచ్చునని" తలంచి చిన్ననాటెప్పుడో పదిబారలదూరము మీదినజ్ఞాపకము దెచ్చికొని, నేనును, నీటిలోని కురుకనిశ్చయించుకొని, పడవ పట్టిసమెప్పటికైన జేరినచో, నాసామానును జాగ్రత్తగా తేవలయునని కళాసులకు జెప్పి నీటిలోని కురికితిని. నీటిని తాకినంతనే నాకొడలంతయు జలదరించెను. చేతులార బుద్ధిపూర్వకముగా గంగాప్రవేశమైతిని!

ఏనాఁ డీదినయీత! కాకినాడలో కాలువలో నెప్పుడో పదిబారలదూరము పదిమంది మిత్రులమధ్య ఈదనేర్చిన నాకీయఖండగోదావరిలో నొకబారయైనను పడకపోవుటలో నాశ్చర్యమేమున్నది! ఆజలరాశిని, ఆప్రకృతి భయానకరూపమును జూచి, గట్టుచేరగలనా యని నాకనుమాన ముదయించెను. ఆ యనుమానముతోడనే నీరసముకూడ బయలుదేరెను. పడవలోనే నిలిచియుండినచో నలుగురితోపాటు [illegible]

స్థను నేనే తెచ్చుకొంటిననియు, నిందించుకొనిన నేమి ప్రయోజనము? ఎట్టులో పదిబారల దూరముపోవుసరికి కాయాస మారంభించెను. చేతులు లాగజొచ్చెను. ఒకసారి నీటిపై నిలువలేక, యొకగ్రుక్కెడునీరుకూడ మ్రింగవలసి వచ్చెను, "చచ్చె, బ్రాహ్మణుడు చచ్చె" నని పడవలోనివారి యాక్రోశము స్ఫుటముగా నాకు వినబడెను. ఇంతలో మొదటబయలు దేరినయిర్వురును నాయవస్థనుజూచి, తమ చేతియందున్న బలమైన పడవత్రాటినిపట్టుకొని నెమ్మదిగా రావలసినదని నాకు ప్రోత్సాహము గలుగజేయుచు నీటిపై యాత్రాటిని నాయొద్దకు జేర్చుటచే దానిని బట్టుకొని, బహుకష్టముతో నిక నొకరెండు బారలు వేయగల్గితిని, అప్పుడాయిద్దఱిలో కొంచెము బలవంతుడైన ప్రయాణీకుడు తిరిగి నీటిలోని కురికి నాయొద్దకు జేరి, తానొక చేతితో నీదుచు, రెండవచేతితో, నాకు నడుమనడుమ సహాయముజేయుచు, నాగాలిదుమారములో నన్నెట్టకేల కొడ్డున కీడ్వగలిగెను. గాలి యింకను తగ్గలేదు. నాలుగు నిమిషముల కాలము శ్రమదీర్చుకొని, పడవ నొడ్డునకీడ్చుటకు మేము ముగ్గురము నెంత ప్రయత్నించినను గాలిభారముచే, మాకది సాధ్యముకాక పోయెను. తుదకు విసిగి వేసరి, చేరువనున్న యొకతుమ్మచెట్టున కాత్రాటిని గట్టిగా బంధించితిమి. అరగంటవఱకు నాగాలి మరల లేదు. తరువాత నాలుగైదునిమిషములవఱకు చినుకులుపడి, తిరిగి ప్రకృతి నిర్మలమై పోయెను. గడలను తెడ్లుగావాడి కళాసులుమాకుసహాయముచేయుటచే, ఈసారి పడవ నొడ్డునకీడ్వగలిగితిమి. కాని, పడవవాండ్రా రాత్రికి దాని నచ్చటనే కట్టియుంచెదమనియు, తిరిగిపైరుగాలి తిరిగినగాని, బయలుదేరమనియుచెప్పుటచే సమీపగ్రామస్థులిద్దఱు నాకు తోడువచ్చెద మనుటచే, నావస్తువులను పడవవాండ్ర కప్పజెప్పి, నాబిడ్డకై కొనిన మిఠాయిపొట్లమును దీసికొని, అచ్చట కింకను పట్టిణము 11 మైళ్లున్నను, రాత్రి 10 లేక 11 గంటలకైన నిల్లుచేరగలనను నమ్మకముతో నీరసముగా నున్నను, భార్యాబిడ్డలను జూడవలెనను నాత్రముతో బయలుదేరి, నడుమనడుమ కూర్చుండుచు, అర్ధరాత్రికి పట్టిణ గ్రామసమీపమును జేరితిని. అచ్చట నాతోవచ్చిన ప్రయాణీకు లిర్వురును నాకు దారినిజూపించి, తమదారి నేగుటచే, నొంటిగా గ్రామమును బ్రవేశించి, తిన్నగా నామామగారియిల్లు జేరి, తలుపు దట్టితిని. అర్ధరాత్రమగుటచే కాబోలును నాకెవ్వరును బదులు పలుకకుండుటచే తిరిగి రెండుమూడు సారులు తలుపును గట్టిగతట్టి "తలుపు! తలుపు!" అని అరచితిని.

'ఎవరువారు? దూరముగానుండండి తలుపుదీసెదను" అని కాబోలును నిద్రాముద్రాంకితమైన యస్ఫుటనాదము విని "నేను- తలుపుతీయండి" అని తిరిగి హెచ్చరించితిని. ఆలోపలనుండి వచ్చినశబ్దము మాయత్తగారిమూలుగువలె నుండుటచే నేనీసారి సగౌరవముగా నంటిని. ఇంతలో నాపతివ్రత "తలుపు ముట్టుకొనకండి, తీస్తాను" అని సహజస్వరముతో, మేల్కొని తలుపుదీయుటకు లేచెను. తల్లి

కూతురు బిడ్డలు నొక్కేస్వరముగలవారని నేను మరచితిని. తలుపుదీసి కొంచెము వెనుకకొత్తిగిలి, "నన్నట్లువీథిలోనికి పోనీయండి, మీరు లోపలకు బోవచ్చును" అనెను. ఇదివఱకున్న స్వల్ప ఉత్సాహము కూడ నింతటితో నశింపగా, నాయరుగుపై చతికిలబడితిని. నాభార్య యింటిలోనికి పోకూడదని గ్రహించుటయే నావిషాదమునకు గారణము; కాని నాకష్టము లంతటితో తీరలేదు.

"మంచిసమయమునకు వచ్చినారులెండు! నిన్నయుదయము, అమ్మయు నాన్నయు, శీతానగరము పోయినారు, తాతయ్యమాత్ర మింటిలో నున్నాడు. నేనీసాయంకాలము బయటజేరితిని. గ్రామములో నింకొక బ్రాహ్మణుల యిల్లు లేదు కదా, ఎట్లుచేయవలెనని యనుకొనుచున్నాను, తాతయ్యకు కండ్లు కనబడవు గదా గోదావరి నీరెట్లు"

"ఛీ, నోరుమూయుము. పాడుగోల నీవును!" అని నావిసుగుదలనంతయు వెల్లడించితిని. ఆమె నాకప్పుడు చెప్పుచున్న దానికర్థమిది. "ఇంట వంటచేయుటకు దిక్కెవ్వరును లేనికాలమున, సమయమునకు నేను వచ్చితిని కదా, ఇక నామెకు భయములేదట. సోమవారమువఱకు వంటచేసి, నాభార్య ఋతుస్నాతయైన మధ్యాహ్నమో, సాయంకాలమో బయలుదేరి నేను తిరిగి రాజమహేంద్రవరమునకు బయనమైపోవలయును కాబోలు"నను విసుగుచే నే నామె నదళించితిని కాని నాయవస్థ యంతయు వినినతర్వాత నామె పడిన సంతాప మింతింతకాదు. ఆసంతాపముతో వాయుదేవుడును, పడవవాండ్రును, అధికముగా శలవీయని నాయధికారియు, నామె శాపాగ్నికి గురియైనను, నాకేమియానందము?

ఆమూడుదినములును వంటరాని హేతువుచే నుడికియు నుడకనిపాకము భుజించుటచే గలిగిన కడుపుబాధతోడను, అలవాటులేనిసలత్వముచే కాలిన చేతిబాధతోడను, అచ్చటనే యవలంబింపవలసిన గంగాధరత్వముచే గలిగిన యొడలినొప్పులచేతను, కేవలమును కొంటెయగు నామూడేండ్ల ప్రాయముగల బిడ్డచేసెడు నల్లరివలనకలిగిన చీకాకుతోడను, అన్నింటికంటెను, నాప్రయాణము తుదకిట్లు పరిణమించెనుకదా యను నవమానముతోడను, నేను పడినయవస్థ శత్రువునకైన కోరరాదని నేననుకొనుచు, సోమవారము నాడు సాయంకాలము కొవ్వూరున కేర్పాటు చేసికొనిన యొంటెద్దుబండికై వీథియరుగుపై కనిపెట్టుకొనియున్న సమయమున, నేను తన చమత్కారమునకు మెచ్చుకొందునను నుద్దేశముకాబోలును, నాభార్య నాయొద్దకువచ్చి, "సమయమునకు దేవుడువలె వచ్చి ఈమూడుదినములు గడిపినారు—"అని ప్రారంభించెను.

"ఎవరినైన పంపి, శీతానగరమునుండి, నీతల్లిదండ్రులను బిలిపించి, సరిగా వారము దినములలో రాజమహేంద్రవరమునకు నీవు రాకపోయినచో ఇక నాసంగతి; తెలియునా?" అంటిని. ఆమెకు నవ్వువచ్చుచున్నను, పరాభవాగ్ని నన్నుపీడింపజొచ్చెను. కాని, ఈ పరాభవమున కామె నేల నిందింపవలెనని, నాలో నేను శాంతిబొందితిని. తిరిగి పడవపై బ్రయాణముజేయవలదని నాభార్య నిర్బంధించుటచేత నే, నేనాదినమున కొవ్వూరున కొంటెద్దుబండిపై బయలుదేరవలసి వచ్చెను. "కానరానికష్టములకు" గర్తలెవ్వరో, ఈనా కష్టములకుకూడ బాధ్యులువారేయని నాలో నేను తృప్తిబొందవలసి వచ్చెను.